

Nagroda im. Antoniego Hoborskiego dla Profesora Jerzego Niewodniczańskiego

W dniach 17-20 listopada 2016 roku obchodziliśmy w Akademii Górniczo-Hutniczej Święto Nauk Ścisłych – Dni Hoborskiego. Nagroda Imienia Antoniego Marii Hoborskiego została wręczona podczas konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 25-lecia Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej. Laureatem nagrody za całokształt działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej został prof. Jerzy Niewodniczański. Nagrodę - „Diamentową Kulę”, w imieniu Rektora AGH Tadeusza Słomki wręczyli: prof. Wojciech Łuzny - Prorektor ds. Kształcenia, prof. Jerzy Lis - Prorektor ds. Współpracy oraz dr Jerzy Stochel - Prodziekan Wydziału Matematyki Stosowanej i Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Dni Hoborskiego. Pierwszą laudację wygłosił prof. Kazimierz Różański, drugą – autorstwa prof. Stefana Taczanowskiego, wygłosił prof. Wojciech Suwała. Uroczystość poprowadził dr Jerzy Stochel. Podczas uroczystości Laureat wygłosił wykład naukowy pt „Zjawisko Okło”, a uczestnicy koncertu „Melodie Nauki – Piękno i Mądrość” zorganizowanego z okazji Dni Hoborskiego również mieli okazję zapoznać się z osiągnięciami prof. Jerzego Niewodniczańskiego.

Laudacja autorstwa prof. Kazimierza Różańskiego z okazji otrzymania Nagrody Imienia prof. Antoniego Marii Hoborskiego przez prof. Jerzego Niewodniczańskiego.

Szanowni Państwo,

Bardzo trudno w kilkanaście minut narysować sylwetkę tak bogatej osobowości, jaką jest Profesor Jerzy Niewodniczański. Z konieczności skupię się więc na najważniejszych faktach, rysując tę sylwetkę grubą kreską. Mimo to liczę, że obraz który powstanie, przybliży Państwu dokonania Laureata jako naukowca i organizatora.

Prof. Niewodniczański urodził się w Wilnie, 20 stycznia 1936 roku. W 1934 roku ojciec profesora, Henryk Niewodniczański, powrócił z rodziną z Wielkiej Brytanii, gdzie pracował m.in. w słynnym Cavendish Laboratory pod kierunkiem lorda Ernesta Rutherforda, odkrywcy jądra atomowego. W 1937 roku rodzina Niewodniczańskich wyjechała do Poznania gdzie ojciec Profesora objął katedrę fizyki na tamtejszym

uniwersytecie. Do Wilna rodzina Niewodniczańskich wróciła w czerwcu 1939 roku i pozostała tam do 1945 roku. W 1946 roku wyjechała do Krakowa, gdzie ojciec naszego Laureata został profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego a później, w 1955 roku, pierwszym

dyrektorem Instytutu Fizyki Jądrowej którego był twórcą.

Profesor Jerzy Niewodniczański zaczął swoją przygodę z Akademią Górniczo-Hutniczą w 1952 roku, kiedy to rozpoczął studia na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym, na

kierunku geofizyka. W 1956 roku, jeszcze jako student, rozpoczął pracę w AGH, w charakterze zastępcy asystenta, w Katedrze Fizyki II. Został dołączony do grupy Prof. Leopolda Jurkiewicza. Tematyka którą zajmował się w czasie kolejnych kilku lat dotyczyła zastosowań technik jądrowych w przemyśle i gospodarce. Prowadzone prace badawcze dotyczyły m.in. profilowania otworów kierunkowych w poszukiwaniach soli potasowych, oznaczania parametrów fizycznych gruntów z zastosowaniem źródeł gamma i neutronów, a w późniejszym okresie, wyznaczania zawartości miedzi w rudach oraz badania promieniotwórczości naturalnej w odwiertach. Mimo izolacji od nauki światowej, badania te prowadzone były na bardzo wysokim poziomie. Równolegle rozwijane były nowe techniki analityczne m.in. analiza aktywacyjna, fluorescencja rentgenowska. Z tego okresu pochodzi kilka patentów, których współautorem był Profesor Niewodniczański. Rozprawę doktorską zatytułowaną „Oznaczanie miedzi w rudach metodami radiometrycznymi” Profesor Niewodniczański obronił w 1965 roku na Wydziale Elektrotechniki, Automatyki i Elektroniki. W latach 1967-1969 odbył staże naukowe, najpierw w Instytucie Geofizyki i Geochemii Jądrowej w Moskwie, później w Instytucie Nauk Geologicznych w Londynie, i wreszcie w Narodowym Biurze Wzorców w Gaithersburg, USA. W sześć lat po doktoracie, w 1971 roku, Profesor Niewodniczański przedstawił rozprawę habilitacyjną w dziedzinie

geofizyka zatytułowaną „Analiza radiometryczna rud niepromieniotwórczych”. Została ona przyjęta przez Radę Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego Akademii Górniczo-Hutniczej. W latach 1979-1982 pracował na Uniwersytecie w Jos (Nigeria), początkowo jako *reader* a później jako *full professor*. Po powrocie do kraju, w 1986 roku, otrzymał tytuł profesora nauk technicznych. Już będąc na emeryturze, przez trzy lata zajmował stanowisko profesora zwyczajnego na Wydziale Energetyki i Paliw AGH. W 2012 roku Profesor Niewodniczański został pierwszym profesorem honorowym Akademii Górniczo-Hutniczej.

Działalność organizacyjna była zawsze drugą naturą Profesora Niewodniczańskiego. Już w latach 70-tych ub. wieku był aktywnym działaczem Związku Nauczycielstwa Polskiego. W latach 1977-79 pełnił obowiązki kierownika Zakładu Geofizyki Jądrowej MIFiJT AGH. Po powrocie z Nigerii, w latach 1984-87 był Prorektorem AGH ds. Nauczania. W 1988 roku został pierwszym dyrektorem MIFiJT AGH wybranym w tajnym głosowaniu, a w 1991 roku, po przekształceniach mających na celu konsolidację fizyki na Akademii Górniczo-Hutniczej, pierwszym Dziekanem Wydziału Fizyki i Techniki Jądrowej AGH. W 1992 roku Profesor Niewodniczański stanął na czele Państwowej Agencji Atomistyki i kierował nią przez prawie 17 lat, do 2009 roku. Jako Prezes Państwowej Agencji Atomistyki, Profesor Niewodniczański reprezentował Polskę na dorocznych konferencjach generalnych Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej z siedzibą w Wiedniu. Tam szybko został

doceniony jako doskonały organizator i specjalista w zakresie zastosowań technik jądrowych. W 1997 roku otrzymał prestiżową funkcję przewodniczącego konferencji generalnej MAEA. W późniejszych latach piastował różne funkcje w organach doradczych MAEA (m.in. Radzie Gubernatorów MAEA, Komitecie Doradczym ds. Zastosowań Jądrowych SAGNA). Był również członkiem Komitetu Naukowo-Technicznego STC/Euratom Komisji Europejskiej.

Sylwetka Profesora Niewodniczańskiego nie byłaby pełna, gdybyśmy nie wspomnieli o wielkiej pasji Profesora, jaką były i wciąż są góry. Profesor był taternikiem i przewodnikiem tatrzańskim, instruktorem alpinizmu, Prezesem Koła Przewodników Tatrzańskich, założycielem i pierwszym Prezesem Oddziału Krakowskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk o Ziemi, które m.in. organizowało wyprawy naukowo-alpinistyczne w góry Peru, Afganistanu i Afryki w latach 70-tych ub. wieku. Chciałoby się powiedzieć, że góry były zawsze u naszego Laureata pod stopami albo przynajmniej w tle...

Szanowny Panie Profesorze, myślę że będę wyrazicielem nas wszystkich mówiąc, iż nieustająca aktywność naukowa Pana Profesora, czego wymownym przykładem jest ostatnie kilka miesięcy (wykład w Polskiej Akademii Umiejętności w maju tego roku, Seminarium Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej w październiku tego roku) pozostaje dla nas niedoścignym wzorem. Tak trzymać !

Kazimierz Różański

Laudacja autorstwa prof. Stefana Taczanowskiego

Jerzy Niewodniczański urodził się 20 stycznia 1936 roku w Wilnie. W 1946 roku z rodziną przeniósł się do Krakowa, a Jego związki z Akademią Górniczo-Hutniczą rozpoczynają się od studiów na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym, na specjalności geofizyka – nowo otwartej w 1952 roku. Już wkrótce później, po ukończeniu studiów, skryzalizowały się Jego zawodowe zainteresowania. Początkowo, jako asystent w Katedrze Fizyki II, a następnie w Instytucie Techniki Jądrowej AGH (zał. 1962 r.) zajął się zagadnieniami związanymi z energią jądrową. Przykładem tego może być stosowanie metod jądrowych (np. wykorzystanie oddziaływania promieniowania gamma i neutronów z materią) do badań m.in. złóż rud miedzi – jak się okazało – zawierających także uran. Wykazanie zależności pomiędzy zawartością uranu i miedzi w tych rudach, szeroko cytowane w świecie, umożliwiło ilościową interpretację profilowań odwiertów w tych złożach przez pomiar naturalnego promieniowania gamma.

Od lat 60-tych Jerzy Niewodniczański zajmował się również zagadnieniami narażenia na promieniowanie jonizujące, zarówno organizacyjnie (np. przez wiele lat był Inspektorem Ochrony Radiologicznej Instytutu), jak i naukowo – badając zawartość naturalnych pierwiastków promieniotwórczych w różnych materiałach. Jednocześnie przechodził kolejne stopnie kariery naukowej uzyskując w 1986 roku tytuł profesora w dziedzinie

geofizyki. Działalność Profesora z czasem wykroczyła poza zakres metod jądrowych obejmując zagadnienia bezpieczeństwa jądrowego, co wiązało się również z powierzeniem Mu nadzoru nad projektem budowy Reaktora Uniwersyteckiego UR-100 na AGH.

Reaktor Uniwersytecki na AGH znacząco podniósłby prestiż Uczelni i pomimo zaangażowania Profesora, niestety nie powstał z wielu powodów, których nie będziemy tu analizować. A wówczas niestety nie było i wydaje się, że nadal nie ma dostatecznej woli działania organów decyzyjnych różnych szczebli na rzecz rozwoju energetyki jądrowej.

Zdobyte doświadczenie predestynowało Profesora do pełnienia odpowiedzialnej funkcji w Państwowej Agencji Atomistyki. W

sierpniu 1992 roku został powołany na stanowisko prezesa tej Agencji – „centralnego organu administracji rządowej” ds. bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej. Do obowiązków, a zarazem uprawnień Prezesa należy nadzór nad instytucjami naukowymi atomistyki w Polsce i jednocześnie reprezentowanie Polski wobec Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (MAEA) w Wiedniu i innych międzynarodowych jądrowych instytucji naukowych (np. Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych CERN w Genewie lub Zjednoczonego Instytutu Badań Jądrowych ZIBJ w Dubnej).

W tym samym okresie (1992 r.) na Wydziale Fizyki i Techniki Jądrowej za poparciem Profesora powstał Zakład Problemów Energetycznych (ZPE), który skupił

Nagroda im. Prof. Antoniego Marii Hoborskiego jest przyznawana za całokształt działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej z chemii, fizyki i matematyki - dla każdej z tych dziedzin jeden raz na trzy lata, począwszy od chemii w 2015 roku. Nagrody przyznaje Kapituła Nagrody im. Prof. Hoborskiego, w której skład wchodzi JM Rektor AGH, Dziekani Wydziałów: WIMiC, WEiP, WFiIS, WMS oraz Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego "Dni Hoborskiego – Święta Nauk Ścisłych".

pracowników WFITJ działających w dziedzinie energetyki jądrowej. Powołanie tego Zakładu miało istotne znaczenie dla istnienia i skuteczniejszego działania zespołu osób współpracujących dzięki temu w oparciu o odnośną strukturę administracyjną.

Profesor Niewodniczański pełniąc funkcję Prezesa PAA wspierał ZPE przez długie lata, sprawując swój nadzór „po ojcowsku”. Kontakty Zakładu z MAEA oraz z ZIBJ - pozostając zawsze w ramach przepisów - były dzięki Profesorowi bardziej "smooth".

Poza służeniem cennymi radami i wskazówkami, które wynikały z Jego szerokiej wiedzy, czasem szybko zajmował stanowisko

krytyczne wobec rozmówcy i wówczas zdarzało Mu się użyć ostrych słów. Ale umiał też wysłuchać rozmówcę, a nawet przeprosić, czym wzbudzał niezawodnie sympatię i szacunek.

Choć obraz postaci Profesora naszkicowany wyżej dotyczy okresu przed powstaniem Katedry Energetyki Jądrowej na Wydziale Energetyki i Paliw (WEiP) – można bez wahania uznać, że obecny zespół Katedry nadal korzysta z owoców, jakie przyniosły kontakty z Profesorem właśnie w tym wcześniejszym okresie.

Po zakończeniu swojej misji w PAA Profesor Niewodniczański powrócił do Krakowa i od października 2009 r. został zatrudniony na stanowisku

profesora na Wydziale Energetyki i Paliw AGH, w Katedrze Energetyki Jądrowej, utworzonej z dniem 1 września 2009 r. przy jednoczesnym przeniesieniu pracowników Zakładu Problemów Energetycznych z Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej.

Profesor Niewodniczański od tego czasu nadal utrzymuje bliskie kontakty z Katedrą Energetyki Jądrowej, służąc swą wiedzą jak poprzednio oraz m.in. recenzując prace doktorskie prowadzone w Katedrze, czy wykładając na Studiach Podyplomowych.

Stefan Taczanowski

